

Beogradska defektološka škola –
Belgrade School of Special Education
and Rehabilitation
Vol. 23, No. 2 (2017), str. 9-21

UDK 159.923.5.072-057.874-056.36
303.682
Originalni naučni rad – Empirical studies
Primljen – Received: 27.3.2017.
Prihvaćen – Accepted: 18.5.2017.

Sociometrijski status učenika sa razvojnim smetnjama i učenika sa zdravstvenim teškoćama u redovnoj školi¹

Branka JABLAN^{1,2}, Andrea MIRKOVIĆ²,
Dragana STANIMIROVIĆ¹, Vesna VUČINIĆ¹

¹Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

²Očna kuća „Etiko”, Kragujevac, Srbija

Sociometrijski status učenika je pokazatelj prihvaćenosti pojedinca u određenoj grupi i može biti prediktor različitih oblika ponašanja. Istraživanja ukazuju da učenici sa razvojnim smetnjama i zdravstvenim teškoćama ostvaruju znatno niži sociometrijski status u odnosu na vršnjake tipičnog razvoja. Često su neprihvaćeni od strane vršnjaka tipičnog razvoja i okarakterisani kao učenici koji ometaju nastavu i slabo sarađuju u akademskim i grupnim aktivnostima.

Ciljevi rada su utvrditi da li postoje statistički značajne razlike između sociometrijskog statusa učenika sa razvojnim smetnjama i učenika tipičnog razvoja, i da li postoje statistički značajne razlike između sociometrijskog statusa učenika sa zdravstvenim teškoćama i učenika tipičnog razvoja. Istraživanjem je obuhvaćeno 209 učenika od V do VIII razreda (eksperimentalnu grupu činilo je 65 učenika: 52 sa razvojnim smetnjama i 13 učenika sa zdravstvenim teškoćama, a kontrolnu 144 učenika tipičnog razvoja). Za prikupljanje podataka o ispitanicima korišćena je dostupna školska dokumentacija. Za utvrđivanje sociometrijskog statusa korišćen je Sociometrijski test.

1 Rad je realizovan u okviru projekata „Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću” (br. 179017) i „Kreiranje Protokola za procenu edukativnih potencijala dece sa smetnjama u razvoju kao kriterijuma za izradu individualnih obrazovnih programa” (br. 179025) čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, 2011-2016.

2 Branka Jablan, jablanb@vektor.net

Dobijeni rezultati ukazuju da su aspekti negativnog izbornog statusa viši kod učenika sa smetnjama u razvoju, dok su svi aspekti pozitivnog izbornog statusa viši kod učenika tipičnog razvoja. Utvrđeno je da je sociometrijski status učenika sa zdravstvenim smetnjama sličan statusu učenika tipičnog razvoja, da su popularni i prihvaćeni u grupi.

Ključne reči: prihvaćenost, razvojne smetnje, vršnjaci, zdravstveni problemi

Uvod

Tokom života ostvarujemo različite vrste interakcija i uključujemo se u razne formalne i neformalne društvene grupe. Za uspešno funkcionisanje i uključivanje u društvo veoma je bitno uspostavljanje adekvatnih odnosa sa osobama na koje smo upućeni u obavljanju svakodnevnih životnih i profesionalnih aktivnosti. Svaka osoba ima i svoj lični socijalni prostor u koji uključuje druge zahvaljujući sopstvenoj inicijativi (Petz, 1992).

Svet vršnjaka je vrlo važno socijalno okruženje u kome dete živi i razvija se. U vršnjačkoj grupi dete stiče socijalne veštine, uči pravila ponašanja, suočava sa porazom i pobedom, zadovoljava potrebu za intimnošću, formira sliku o sebi, stiče socijalne veštine, uči da pomaže, deli i saraduje (Kolak, 2010). U ranom detinjstvu deca provode više vremena u manjim grupama. Članove biraju na osnovu instrumentalnih kriterijuma, poput dopadljivosti pojedinaca kao partnera za igru i razmenu igračaka (Berk, 2008). Polaskom u školu deca uspostavljaju intenzivnije socijalne kontakte i počinje snažnije da deluje uticaj vršnjaka na njihovo ponašanje, socijalni, intelektualni i emocionalni razvoj (Kolak, 2010). U školskoj sredini vršnjačka grupa postaje važan prediktor socijalizacije i prosocijalnog ponašanja (Klarin, 2002), dok sa druge strane, socijalni odnosi deteta, položaj u vršnjačkoj grupi i razvijenost njegovih socijalnih veština postaju važan pokazatelj do koje mere je škola uspela da ostvari svoju vaspitnu funkciju (Janošević & Petrović, 2015).

Socijalne interakcije se nalaze u osnovi socijalnog statusa koji učenik ima u odeljenju, a od njihovog kvaliteta zavisi i uspostavljanje prijateljskih odnosa (Klarin, 2002; Rot, 1987). Provodeći više vremena s vršnjacima u školi i vannastavnim aktivnostima, mladi pokušavaju da postanu viđeni, uticajni i cenjeni, što nije nužno povezano sa prihvaćenošću i dopadljivošću među vršnjacima (Putarek & Keresteš, 2012), ali za mnoge adolescente je veoma važno da budu prihvaćeni od strane vršnjaka.

Neuspešne socijalne interakcije često dovode do odbacivanja od strane vršnjaka. Dete odbačeno od vršnjačke grupe ima negativan status u grupi i ne može lako da ga promeni. Takva deca mogu da ispoljavaju niz internalizovanih i eksternalizovanih problema tokom daljeg života što potvrđuje da je vršnjačka odbačenost relativno stabilna karakteristika (Spasenović, 2008) i da nezadovoljstvo vršnjačkom interakcijom može da izazove agresivno ponašanje (Klarin, 2002). S druge strane postoje grupe u kojima su vršnjačke interakcije nezrele (Joksimović, 2004) i u kojima pojedini članovi grupe nemaju pozitivne i socijalno poželjne uticaje na ostale pripadnike grupe.

O kvalitetu međuljudskih odnosa se može doneti sud na osnovu primene različitih tehnika i instrumenta. Jedna od najčešće korišćenih tehnika jeste sociometrija kojom se položaj pojedinca u vršnjačkoj grupi određuje na osnovu njegove prihvaćenosti među članovima te vršnjačke grupe (Putarek & Keresteš, 2012). Sociometrijski popularni pojedinci najčešće su opisani kao druželjubivi i neagresivni. Imaju razvijene socijalne i komunikacijske veštine i kognitivne sposobnosti. Odbačeni pojedinci su agresivni, neodgovorni i agresivni (De Bruyn & Van Den Boom, 2005).

Sociometrijom se može utvrditi koji faktori utiču na osećaj pripadnosti i na koji način je moguće obezbediti mrežu podrške za preuzimanje rizika. Podaci dobijeni sociometrijom omogućavaju planiranje društvenih interakcija i povećavaju sposobnost pojedinaca da izbegavaju konflikte i poštuju različitost (Hale, 1989). Sociometrijski status odražava prihvatanje pojedinca od strane njegove vršnjačke grupe (Janošević & Petrović, 2015).

Praktična primena sociometrijskih istraživanja široko je rasprostranjena u školama, u formalnim institucijama, terapijskim grupama i na svakom mestu gde je važno praćenje odnosa i organizacije unutar grupe (Davis, Howell & Cooke, 2002). Izborne situacije poput izvršavanja školskog zadatka ili učenja otkrivaju distribuciju naklonosti/nenaklonosti zasnovanu na pretežno funkcionalnim odnosima (Ilić, 2013). Kod pojedinaca postoji tendencija da svoje mišljenje o drugima ne iznose javno, a može im biti i neprijatno prilikom iskazivanja svoje ambivalencije (Remer, 2007), mogu da osećaju zbuđenost sopstvenom ambivalencijom prema drugima i sopstvenim razlozima odabira (Gadžić & Milojević, 2009). Zbog toga, u istraživanjima na postavljeno pitanje *Zbog čega birate baš tu osobu*, često dobijamo odgovor *Ne znam*. Ispoljavanje neodlučnosti prilikom odabira je najčešće povezano sa strepnjom ili očekivanjem da osoba bude izabrana od grupe. Negativni izbori nisu nužno loši, niti su pozitivni izbori nužno dobri. U savremenim

sociometrijskim istraživanjima *biti prijatelj* i *biti voljen* smatraju se sociometrijskim kriterijumima. Kada tražimo od članova grupe da opravdaju razloge svog izbora, dobijamo jasan uvid u strukturu grupe, odnosno koji članovi su *omiljeni*, a koji *neomiljeni*, pre svega zbog nekih osobina koje oni poseduju (Remer, 2007).

Istraživanja sociometrijskog statusa učenika sa razvojnim smetnjama i zdravstvenim teškoćama

U literaturi nalazimo značajan broj istraživanja o sociometrijskom statusu dece sa smetnjama u razvoju i zdravstvenim teškoćama. Istraživanja iz perioda sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka uglavnom pokazuju da su deca sa razvojnim smetnjama značajno više odbačena od njihovih vršnjaka bez smetnji (Bryan, 1974; Bryan & Bryan, 1978; Garrett & Crump, 1980; Perlmutter, Crocker, Cordray & Garstecki, 1983; Sekulić-Majurec, 1988; Stančić, 1988). Farmer i Holovel (Farmer & Hollowell, 1994) su utvrdili značajno nizak sociometrijski status učenika sa emocionalnim poremećajima i poremećajima ponašanja u razrednom kolektivu, tj. učenici koji ometaju nastavu, slabo saraduju u akademskim i grupnim aktivnostima ispoljavaju i visok stepen vršnjačke agresije. Rezultati novijih istraživanja takođe pokazuju da deca sa razvojnim smetnjama i zdravstvenim teškoćama imaju znatno niži sociometrijski status u redovnom odeljenju i da su češće odbačena od strane dece tipičnog razvoja. Frederikson i Furham (Frederickson & Furnham, 2011) su ispitali sociometrijski status kod dece sa smetnjama u učenju uzrasta od osam do deset godina i utvrdili nizak sociometrijski status ove dece i odbačenost od strane vršnjaka. Rezultati istraživanja Dejvisa i saradnika (Davis et al., 2002) pokazuju da deca koja mucaju imaju manje šanse nego njihovi vršnjaci tipičnog razvoja da se kotiraju kao popularna i češće nisu birana kao poželjna u grupi. Čerepkova i Radionova (Черепкова & Родионова, 2013) su merenjem sociometrijskog statusa kod dece koja mucaju utvrdile da su manje aktivna u interakciji sa vršnjacima, ali da sebe ne doživljavaju kao različitu u odnosu na njih i da pokazuju više samokritičnosti prema svojim aktivnostima od dece tipičnog razvoja. Žic i Igrić (Žic & Igrić, 2001) su procenile sociometrijski status dece sa intelektualnom ometenošću i ustanovile da ova deca nisu birana (ili su retko birana) kao poželjna za zajedničko sedenje, za igrovne aktivnosti posle završenih školskih časova i zajedničko učenje od strane vršnjaka tipičnog razvoja. Učestalost odbacivanja je bila najveća u pogledu zajedničkog sedenja. Deca

tipičnog razvoja u ovom istraživanju su bila pozitivno nominovana i veoma jasno su odbacivala decu sa intelektualnom ometenošću.

Zbikovski i Koen (Zbikowski & Cohen, 1998) su proučavali sociometrijski status dece sa astmom. Nakon analize rezultata zaključili su da se deca sa astmom ne razlikuju od dece urednog razvoja po popularnosti i prihvaćenosti unutar grupe i da zdravstvena teškoća ne utiče na njihov sociometrijski status u razrednoj zajednici. Deca sa astmom u ovoj studiji popularna su i prihvaćena u istoj meri kao i njihovi vršnjaci koji nemaju astmu. Primećeno je da su roditelji znatno potcenjivali društvene kompetencije svoje dece u odnosu na vršnjake bez zdravstvenih teškoća. Martinez, Karter i Lagato (Martinez, Carter & Legato, 2011) su analizirali socijalni status dece koja boluju od hroničnih bolesti i zaključili da hronična oboljenja utiču na smanjenje socijalne kompetencije i prihvaćenosti zbog odsustvovanja dece iz škole, prirode bolesti i zahteva lečenja.

Rezultati većeg broja istraživanja pokazuju da je sociometrijski položaj učenika sa vizuelnim smetnjama značajno lošiji od sociometrijskog položaja koji zauzimaju učenici bez vizuelnih smetnji (Nelson, Gunton, Lasker, Nelson, & Drohan, 2008; Satterfield, Keltner & Morrison 1993; Tonge, Lipton & Crawford, 1984). Maksimović (Maksimović, 2004) je utvrdila da učenici sa vizuelnim smetnjama (bez obzira na oštrinu vida) imaju lošiji sociometrijski status od učenika bez vizuelnih smetnji. Češće zauzimaju nizak, ređe visok sociometrijski položaj u razrednom kolektivu u odnosu na vršnjake bez oštećenja vida. Autorka objašnjava da učenici sa težim oštećenjem vida čak u 30% slučajeva zauzimaju nizak sociometrijski status, a samo u 5% slučajeva visok sociometrijski status, dok učenici bez oštećenja vida samo u 8,6% slučajeva imaju nizak, dok 22,8% slučajeva imaju visok sociometrijski status (Maksimović, 2004).

Prema mišljenju nekih autora postoji velika šansa da deca sa strabizmom posle navršene šeste godine budu društveno izolovana i manje birana u vršnjačkim aktivnostima od dece bez strabizma (Mojon-Azzi, Kunz & Mojon, 2011). Zbog toga je značajno da se hiruruška intervencija strabizma, kad god je indikovana, obavi pre tog perioda. Lukman i saradnici takođe zaključuju da su deca sa manifestnim strabizmom izložena socijalnoj distanci od strane dece tipičnog razvoja (Lukman et.al., 2011). Strabizam može biti uzrok odbacivanja od strane vršnjaka, dete postaje predmet svakodnevnog podsmeha, što može nepovoljno da utiče na njegov razvoj, igru i sklapanje prijateljstava (Satterfield, Keltner & Morrison, 1993).

Ciljevi istraživanja su:

- Utvrditi da li postoje statistički značajne razlike između sociometrijskog statusa učenika sa razvojnim smetnjama i sociometrijskog statusa učenika tipičnog razvoj.
- Utvrditi da li postoje statistički značajne razlike između sociometrijskog statusa učenika sa zdravstvenim teškoćama i sociometrijskog statusa učenika tipičnog razvoja.

Metod rada

Uzorak

Istraživanjem je obuhvaćeno 209 učenika od V do VIII razreda. Istraživanje je obavljeno u Osnovnoj školi „Stanislav Sremčević” u Kragujevcu. Eksperimentalnu grupu činilo je 65 učenika, to: 52 učenika sa razvojnim smetnjama i 13 učenika sa zdravstvenim teškoćama. Kontrolnu grupu činilo je 144 učenika tipičnog razvoja. Najveći broj ispitanika u trenutku ispitivanja pohađao je V razred (92 učenika), zatim VI (35 učenika), VII (41 učenik) i VIII (41 učenik). Obuhvaćen je približno jednak broj ispitanika oba pola, 108 dečaka i 101 devojčica.

Instrumenti i procedure

Za prikupljanje opštih podataka korišćena je analiza dostupne školske dokumentacije (izveštaji nastavnika i stručnih saradnika). Podaci o vrsti razvojne smetnje i vrsti zdravstvenog problema istraživačima nisu bili dostupni. Za utvrđivanje sociometrijskog statusa učenika korišćen je Sociometrijski test. Utvrđen je sociometrijski indeks pozitivnog izbornog statusa na osnovu tri kriterijuma: sedenje u klupi (*sa kim bi iz odeljenja želeo/la da sediš u klupi*); druženje tokom raspusta (*sa kim bi iz odeljenja voleo/la da provodiš vreme tokom raspusta*) i prijatelji (*koji učenici iz odeljenja su tvoji prijatelji*) i sociometrijski indeks negativnog izbornog statusa na osnovu dva kriterijuma: sedenje u klupi (*sa kim iz odeljenja ne bi želeo/la da sediš u klupi*) i druženje tokom raspusta (*koga iz odeljenja ne bi voleo/la da sretnoš tokom raspusta*). Od učenika je traženo da putem nominacija iznesu svoje mišljenje i da navedu razloge za svaku nominaciju.

Rezultati istraživanja

Utvrđeno je da zavisne varijable nemaju normalnu raspodelu, i u skladu sa tim testiranje razlika između sociometrijskog statusa učenika sa razvojnim smetnjama i učenika tipičnog razvoja izvršeno je pomoću neparametrijskog ManVitnijevog testa. Rezultati su prikazani u Tabeli 1.

Tabela 1. Sociometrijski status učenika sa razvojnim smetnjama i učenika tipičnog razvoja

KRITERIJUM	Učenici sa razvojnim smetnjama					Učenici tipičnog razvoja						
	Min	Max	M	SD	Mdn	Min	Max	M	SD	Mdn	ManVitni	p
Pozitivni izborni status – sedenje u klupi	0,00	0,09	0,01	0,03	0,00	0,00	0,40	0,07	0,06	0,05	734	0,00
Pozitivni izborni status – druženje tokom raspusta	0,00	0,11	0,03	0,04	0,00	0,00	0,42	0,10	0,09	0,09	863,5	0,00
Pozitivni izborni status – prijatelji	0,00	0,24	0,07	0,07	0,06	0,00	0,90	0,22	0,15	0,20	630	0,00
Negativni izborni status – sedenje u klupi	0,00	0,61	0,09	0,16	0,04	0,00	0,48	0,03	0,08	0,00	1264	0,00
Negativni izborni status – druženje tokom raspusta	0,00	0,39	0,05	0,10	0,00	0,00	0,30	0,02	0,05	0,00	1651	0,41
Pozitivni izborni status	0,00	0,10	0,04	0,03	0,03	0,00	0,45	0,13	0,08	0,11	495	0,00
Negativni izborni status	0,00	0,50	0,07	0,13	0,03	0,00	0,39	0,03	0,06	0,00	1369	0,04

Analiza ukazuje da statistički značajne razlike postoje na varijablama pozitivnog izbornog statusa: sedenje u zajedničkoj klupi, druženje tokom raspusta i prijatelji. Kada je u pitanju negativni izborni status, statistički značajne razlike su utvrđene na varijabli sedenje u zajedničkoj klupi. Kada pogledamo srednje vrednosti vidimo da su aspekti negativnog izbornog statusa viši kod učenika sa razvojnim smetnjama, dok su aspekti pozitivnog izbornog statusa viši kod učenika tipičnog razvoja. Ista je situacija kada se analiziraju srednje vrednosti ukupnog pozitivnog i negativnog izbornog statusa. Učenici bez smetnji u razvoju su prihvaćeniji u društvu, učenici se radije druže sa njima i češće ih biraju za prijatelje. U celini gledano imaju bolji sociometrijski status u odnosu na učenike sa smetnjama u razvoju.

Nakon ove analize utvrdili smo da li postoje razlike između sociometrijskog statusa učenika sa zdravstvenim teškoćama u odnosu na sociometrijski status učenika tipičnog razvoja. Rezultati su prikazani u Tabeli 2.

Tabela 2. Sociometrijski status učenika sa zdravstvenim teškoćama i učenika tipičnog razvoja

KRITERIJUM	Učenici sa zdravstvenim teškoćama					Učenici tipičnog razvoja						
	Min	Max	M	SD	Mdn	Min	Max	M	SD	Mdn	Man	Vitni
Pozitivni izborni status – sedenje u klupi	0,00	0,13	0,04	0,04	0,05	0,00	0,40	0,07	0,06	0,05	785,50	0,33
Pozitivni izborni status – druženje tokom raspusta	0,00	0,26	0,11	0,10	0,10	0,00	0,42	0,10	0,09	0,09	919,50	0,92
Pozitivni izborni status – prijatelji	0,00	0,40	0,16	0,12	0,15	0,00	0,90	0,22	0,15	0,20	740,50	0,21
Negativni izborni status – sedenje u klupi	0,00	0,57	0,09	0,17	0,00	0,00	0,48	0,03	0,08	0,00	803,50	0,29
Negativni izborni status – druženje tokom raspusta	0,00	0,21	0,05	0,07	0,00	0,00	0,30	0,02	0,05	0,00	767,00	0,19
Pozitivni izborni status	0,00	0,25	0,11	0,08	0,12	0,00	0,45	0,13	0,08	0,11	800,00	0,39
Negativni izborni status	0,00	0,39	0,07	0,12	0,03	0,00	0,39	0,03	0,06	0,00	782,00	0,27

Dobijeni rezultati ukazuju da ne postoje razlike između učenika sa zdravstvenim smetnjama i učenika tipičnog razvoja po pitanju sociometrijskog statusa.

Motivi izbora i odbijanja učenika sa smetnjama u razvoju i zdravstvenim teškoćama u znatnoj meri su slični motivima izbora i odbijanja učenika tipičnog razvoja. Kao motivi izbora najčešće se navode: dobri drugari, zabavni, pomaže mi i ne ometa čas, dok su motivi odbijanja: tužibaba, ometa čas, loš učenik, nevaspitan i dosadan. Učenici sa razvojnim smetnjama navode manje razloga za pozitivnu nominaciju, a mnogo više razloga za negativnu nominaciju od učenika tipičnog razvoja. Učenici sa zdravstvenim teškoćama uglavnom su navodili po jedan razlog kao motiv izbora (zabavno je), sem na pitanju čemu se diviš naveli su najviše tri motiva (dobrota, duhovitost, druželjubivost).

Diskusija

Rezultati našeg istraživanja su pokazali da su svi aspekti pozitivnog izbornog statusa viši kod učenika tipičnog razvoja, a da su negativni viši kod učenika sa smetnjama u razvoju, što je potvrdilo rezultate nekih ranijih istraživanja da učenici sa smetnjama u razvoju zauzimaju nizak status na sociometrijskoj lestvici (Farmer & Hollowell, 1994; Frederickson & Furnham, 2001; Stančić, 1988). To može biti tumačeno kao odgovor vršnjaka na agresivno ponašanje koje učenici sa smetnjama u razvoju ispoljavaju u

odnosu na ostale učenike u razredu (Farmer & Hollowell, 1994). Rezultati istraživanja ukazuju da deca tipičnog razvoja navode da su njihovi vršnjaci sa smetnjama u razvoju često odsutni, nezainteresovani, da ometaju nastavu i pokazuju viši stepen agresivnosti, što objašnjava njihov loš socijalni status i čini ih manje popularnim. Deca tipičnog razvoja vršnjake sa zdravstvenim problemima opisuju kao dobre drugare, spremne da pomognu što objašnjava njihov dobar sociometrijski status i prihvaćenost. Slične rezultate istraživanja su dobili Zbikovski i Koen (Zbikowski & Cohen, 1998).

Rezultati istraživanja Martinez i saradnika (Martinez et al., 2011) i Knežević-Pogančev (Knežević-Pogančev, 2010), pokazuju da hronična oboljenja utiču na smanjenje socijalne kompetencije kod dece školskog uzrasta, najviše zbog odsustvovanja učenika iz škole, zbog prirode bolesti i zahteva lečenja. Moguće je da težina zdravstvene teškoće zapravo utiče na sociometrijski status učenika. Učenici koji su činili eksperimentalnu grupu u ovom istraživanju uglavnom su imali blaže zdravstvene teškoće koje nisu zahtevale dugotrajnu hospitalizaciju i odsustvo iz škole što je možda ključni faktor za sociometrijski status ovih učenika.

Sociometrija predstavlja samo jedan od načina da se identifikuju deca koja bi mogla da budu pod rizikom od socijalnog neuspeha i pojave nekih budućih problema. Imajući u vidu rastuću tendenciju ka uključivanju dece sa smetnjama u razvoju u redovnu školu, zatim moguće negativne posledice vršnjačkog odbacivanja, neophodno je delovati proaktivno i u školsku praksu uključiti strategije koje mogu da doprinesu unapređivanju vršnjačkih odnosa među decom (Banković, 2016). Klarin (2002) smatra da dobri vršnjački odnosi pozitivno utiču na razvoj socijalnih veština i da ponašanje postaje socijalnije i prilagodljivije. Kao kognitivna dimenzija prosocijalnog ponašanja razvija se socijalna odgovornost i moralno rasuđivanje. Deca koja imaju ostvarene kvalitetne socijalne odnose sa svojim vršnjacima su socijalna, spremna da pomognu. Takvo ponašanje je pozitivno potkrepljeno i prihvaćeno.

Zaključak

Ovo istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se utvrdi postojanje razlika između sociometrijskog statusa učenika sa razvojnim smetnjama i učenika tipičnog razvoja i postojanje razlika između sociometrijskog statusa učenika sa zdravstvenim teškoćama i učenika tipičnog razvoja. Na osnovu

analize dobijenih rezultata može se zaključiti da učenici sa smetnjama u razvoju imaju niži nivo prihvaćenosti u redovnoj školi u odnosu na učenike bez smetnji u razvoju. Kada je u pitanju procena sociometrijskog statusa učenika za zdravstvenim smetnjama uočeno je da zauzimaju sličan status kao i učenici bez zdravstvenih smetnji, da su popularni i prihvaćeni u grupi. Sociometrijski status učenika sa smetnjama u razvoju u redovnoj školi je često istraživani što ukazuje na važnost ovog fenomena u školskoj sredini. S druge strane manji je broj istraživanja koja pokušavaju da utvrde sociometrijski status učenika sa zdravstvenim smetnjama u redovnoj školi. Prednost ovako koncipiranog istraživanja ogleda se u činjenici da je ono jedno od istraživanja koje pokušava da se bavi ovom temom. Ograničenja istraživanja odnose se na nedostatak podataka o vrsti razvojne smetnje i vrsti zdravstvenog problema. Ti podaci istraživačima nisu bili dostupni.

Literatura

- Banković, S. (2016). Sociometrijski status učenika sa intelektualnom omećenošću u redovnom obrazovnom okruženju. *Beogradska defektološka škola*, 22(1), 59-74.
- Bryan, T. (1974). Peer popularity of LD children. *Journal of Learning Disabilities*, 7, 31-35.
- Bryan, T., & Bryan, J. (1978). Social interaction of LD children. *Journal of Learning Disabilities*, 11(1), 33-38.
- Черепкова Н. В., & Родионова Е. С. (2013). Психологическая характеристика процесса социализации детей с отклонениями в развитии на примере детей с нарушениями. Retrived on 7th June 2016. from <https://www.scienceforum.ru/2013/pdf/7225.pdf>
- Davis, S., Howell, P., & Cooke, F. (2002). Socio-dynamic relationships between children who stutter and their non stuttering classmates. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(7), 939-947.
- De Bruyn, E. H., & Van Den Boom, D. C. (2005). Interpersonal behavior, peer popularity, and self-esteem in early adolescence. *Social Development*, 14(4), 555-573.
- Farmer, T. W., & Hollowell, J. H. (1994). Social networks in mainstream classrooms: Social affiliations and behavioral characteristics of students with EBD. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 2(2), 143-146.

- Frederickson, N. L., & Furnham, A. F. (2001). The long-term stability of sociometric status classification: A longitudinal study of included pupils who have moderate learning difficulties and their mainstream pers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(5), 581-592.
- Gadžić, A., & Milojević, A. (2009). Školski uspeh i status adolescenata u razredu. *TEME časopis za društvene nauke*, 23(4), 1379-1389.
- Garrett, M., & Crump, D. (1980). Peer acceptance, teacher preference, and self-appraisal of social status among LD students. *Learning Disability Quarterly*, 3, 42-48.
- Hale, A. E. (1989). Sociometry and social chaos. In P. Sternberg & A. Garcia (Eds.), *Socio-drama: Who's in your shoes?* p.174-175. New York: Praeger.
- Ilić, M. (2013). Sociometrijska istraživanja u pedagogiji. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 45(1), 24-41.
- Janošević, M., & Petrović, B. (2015). Socijalni status i nasilno ponašanje učenika osnovne škole – efekti na akademsko postignuće. *Primenjena psihologija*, 8(2), 147-165.
- Joksimović, S. (2004). Uloga vršnjaka u socijalnom razvoju dece i mladih. U S. Krnjajić (Ur.), *Socijalno ponašanje učenika* (str. 37-60). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Klarin, M. (2002). Osjećaj usamljenosti i socijalno ponašanje djece školske dobi u kontekstu socijalne interakcije. *Ljetopis socijalnog rada*, 9(2), 249-258.
- Kolak, A. (2010). Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i školskoj hijerarhiji. *Pedagojska istraživanja*, 7(2), 243-254.
- Knežević-Pogančev, M. (2010). Cerebralna paraliza i epilepsija. *Medicinski pregled*, 63(7-8), 527-530.
- Lukman, H., Kiat, J. E., Ganesan, A., Chua, W. L., Khor, K. L., & Choong, Y. F. (2011). Negative social reaction to strabismus in school children ages 8-12. *Journal of American Association for Pediatric Ophthalmology and Strabismus*, 15(3), 238-40.
- Maksimović, J. (2004). Sociometrijski status učenika sa vizuelnim smetnjama u redovnoj osnovnoj školi. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta*, 5(1), 353-356.
- Martinez, W., Carter, J. S., & Legato, L. J. (2011). Social competence in children with chronic illness: A meta-analytic review. *Journal of Pediatric Psychology*, 36(4), 878-890.

- Mojon-Azzi, S. A., Kunz, A., & Mojon, D. S. (2011). Strabismus and discrimination in children: Are children with strabismus invited to fewer birthday parties? *British Journal of Ophthalmology*, 95(4), 473-6.
- Nelson, B. A., Gunton, K. B., Lasker, J. N., Nelson, L. B., & Drohan, L. A. (2008). The psychosocial impact of strabismus in teenagers and adults and the impact of surgical correction. *Journal of American Association for Pediatric Ophthalmology and Strabismus*, 12(1), 72-76.
- Perlmutter, B., Crocker, J., Cordray, D., & Garstecki, D. (1983). Sociometric status and related personality characteristics of mainstreamed LD adolescents. *Learning Disability Quarterly*, 6(1), 20-30.
- Petz, B. (1992). *Psihologijski rijenik*. Zagreb: Prosvjeta.
- Putarek, V., & Keresteš, G. (2012). Tko je popularan u ranoj adolescenciji? Povezanost percipirane popularnosti sa spolom i usamljenosti. *Društvena istraživanja – Časopis za opća društvena pitanja*, 4(4), 949-968.
- Remer, R. (2007). *Sociometry*. Retrived on 7th June 2016. from <http://www.uky.edu/~rremmer/sociometry/Sociometry.pdf>.
- Rot, N. (1987). *Socijalna interakcija*. Beograd: Savez društava psihologa SR Srbije.
- Satterfield, D., Keltner, J. L., & Morrison, T. L. (1993). *Psychosocial aspects of strabismus study*. *Archives of Ophthalmology*, 111(8), 100-105.
- Sekulić-Majurec, A. (1988). *Djeca s teškoćama u razvoju u vrtiću i školi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Spasenović, V. (2008). *Vršnjački odnosi i školski uspeh*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Stančić, Z. (1988). Sociometrijski položaj učenika usporenog kognitivnog razvoja uključenih u različite modele odgojno-obrazovnog rada. Retrived on 10th June 2016. from file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/Zrinjka_Stancic_Sociometrijski_polozej_ucenika_usporenog.pdf.
- Tonge, B. J., Lipton, G. L., & Crawford, G. (1984). Psychological and educational correlates of strabismus in school children. *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 18(1), 71-77.
- Zbikowski, S. M., & Cohen, R. (1998). Parent and peer evaluations of the social competence of children with mild asthma. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19(2), 249-265.
- Žic, A., & Igrić, L. (2001). Self-assessment of relationships with peers in children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 45(3), 202-211.

SOCIOMETRIC STATUS OF STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES AND STUDENTS WITH HEALTH DIFFICULTIES IN MAINSTREAM SCHOOL

Branka Jablan¹, Andrea Mirković², Dragana Stanimirović¹, & Vesna Vučinić¹
¹*University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia*
²*Optic Hause "Etiko", Kragujevac, Serbia*

Abstract

Sociometric status of students is an indicator of individual's acceptance and can be a predictor of various forms of behaviour. Multiple studies show that students with developmental disabilities and health difficulties have a considerably lower sociometric status compared to children from general population. They are often unaccepted by their typically developing peers and characterized as students who disrupt teaching and poorly cooperate in academic and group activities.

The objectives of this paper are: to determine whether there are statistically significant differences between sociometric status of students with developmental disabilities and sociometric status typically developing students, and to determine whether there are statistically significant differences between sociometric status of students with health difficulties and sociometric status of students with typical development. The research included 209 students from 5th to 8th grade. In the experimental group there were 65 students: 52 students with developmental disabilities and 13 students with health difficulties. Control group consisted of 144 typically developing students. For collecting the data about respondents available school documentation was used. For determining sociometric status, the Sociometric test was used.

The results of the study have shown that the aspects of the negative optional status are higher for students with disabilities and that all the aspects of the positive optional status are higher for students without disabilities. When it comes to assessment of sociometric status of students with health difficulties, it has been noted that they have a similar status as students without health difficulties and that they are popular and socially acceptable.

Key words: acceptance, developmental disabilities, peers, health difficulties